

شد. این جانب پس از بررسی‌های بسیار و اندیشه عمیق در سخنان صوفیان به اهداف آنان پی‌بردم. من پس از ملاقات با اقطاب صوفیه به این نتیجه رسیدم که نقطه آغازین این مصیبت، رهبانیت مسیحی است که برخی از سنی‌مذهبان مانند حسن بصری، شبلی، معروف کرخی، طاووس زهری و جنید بغدادی تصوف را از راهبان مسیحی اخذ نمودند و سپس تصوف به تشیع نیز سرایت نمود.^(۱۳)

۱۳. احقاق الحق وازهاق الباطل، ج ۱، ص ۱۸۵.

پایگاه جامع فرق، ادیان و مذاهب

زمینه پیدایش تصوّف

www.adyannet.com

زمینه پیدایش تصوف

بسیاری از صوفیان و مدافعان آن‌ها سعی می‌کنند زمینه پیدایش تصوف را زهد اسلامی و نیاز امت معرفی کنند. در همین زمینه، به دو نظر اشاره می‌شود:

جلال الدین همایی می‌نویسد: «عامل پیدایش تصوف همان زهد و پرهیزگاری است».^(۱)

دکتر کاظم یوسف‌پور می‌نویسد:

«در جهان اسلام، خاستگاه اصلی تصوف را باید در اعتراض گروهی از مؤمنان دلسوخته جستجو کرد که پس از دوران طلایی اسلام شاهد گرایش مسلمین به مادیگری و دنیاطلبی بودند».^(۲)

۱. تصوف در اسلام، ص ۶۰.

۲. نقد صوفی، ص ۲۸.

طبق این دو نظر، خاستگاه اصلی تصوف، اعتراض گروهی مؤمن دلسوخته در برابر گرایش به مادیگری مسلمانان بوده است.

سؤال

الف - اگر بروز این تفکر به سبب اعتراض مسلمانان دلسوخته بود، چرا اهل بیت : آن را همراهی نکردند؟ و چرا سردمداران این جریان را طرد نمودند؟

ب- این مؤمنان دلسوخته چه کسانی بودند؟
حسن بصری، سفیان ثوری یا ابوهاشم کوفی؟
بدیهی است که اینان در زمان اهل بیت :
زندگی می‌کردند و اهل بیت : با این‌ها به‌شدت مخالف بودند.

واگر قرار بود از این جریان، زهد اسلامی شکل گیرد، چرا از کمیل و عمار و سلمان و ابوذر خبری نیست؟ در ضمن تاریخ شهادت می‌دهد که امثال ابوهاشم کوفی از سرمایه‌داران زمان خود بوده‌اند.

قول صحیح

این جریان را می‌توان سقیفه بنی ساعده دوم نامید؛ چرا که با تشکیل سقیفه بنی ساعده توانستند حکومت را از اهل بیت : بگیرند؛ ولی در مقابل ولایت و معنویت ائمه : ماندند و نتوانستند کاری کنند. از این رو، بهترین کار، ساخت جریان و شخصیت‌هایی بود که بتوان آن‌ها را جایگزین ائمه : کرد و ولایتی را تعریف نمود که در عین تبعیت مردم از آن، با حکومت‌های وقت کاری نداشته باشد؛ یعنی ولایت منهای امامت ائمه معصومین : .

البته به دلیل آشنایی مسلمانان با سایر ادیان و فرقه‌های وقت و گسترش قلمرو حکومت اسلامی، نقش سایر آیین‌ها را در تأسیس این مسلک نمی‌توان نادیده گرفت. «آسین پالاسیوس» از شرق‌شناسان و عرفان‌شناسان یونانی، منشأ تصوف را زهد و عرفان مسیحی و فلسفه نو افلاطونی اسکندریه می‌داند.^(۳)

۳ . عقل و وحی در اسلام، ص ۱۱۱.

اولین صوفی

عثمان بن شریک کوفی، مشهور به ابوهاشم کوفی، که بعدها ابوهاشم صوفی هم لقب گرفت، به عنوان اولین صوفی قلمداد می‌شود. وی در قرن دوم می‌زیست. امام صادق 7 در مورد او فرمودند:

«إِنَّهُ كَانَ فَاسِدَ الْعَقِيدَةِ جَدًّا وَهُوَ الَّذِي ابْتَدَعَ مَذْهَبًا يُقَالُ لَهُ التَّصَوُّفُ وَجَعَلَهُ مَقَرًّا لِعَقِيدَتِهِ الْخَبِيثَةِ»^(۴) همانا او (ابوهاشم) عقیده فاسدی داشت و اوست که از روی بدعت مذهبی را بنا نهاد که تصوف نامیده شد و آن را محل فراری برای عقیده پلید خود قرار داد».

کیوان قزوینی که ۳۳ سال نزد مؤسس فرقه گنابادیه (سلطان محمد گنابادی) خدمت کرد تا به منصور علی‌شاه یا منصور علی ملقب شد و بعدها هم توبه کرد، می‌گوید:

«اولین کسی که زیر بار این ننگ و بدعت رفت، ابوهاشم کوفی بود که رنج‌ها به خود داد تا عرّاده صوفی به راه افتاد.»^(۵)

۴ . حدیقة الشیعه، ص ۵۶۴؛ اثنی عشریه، ص ۳۳.

۵ . استوار نامه، ص ۲۲.

منشأ آداب و رسوم تصوف

تصوف در حقیقت، مخلوطی از تفکرات فرقه‌ها و ادیان مختلف اعم از بودایی، میتراپی، زردشتی، مانوی، تائو، مسیحی، برهمایی، یهود و اسلام است. مسایلی همچون: فقر، خرّقه‌پوشی و ریاضت‌های طولانی، از آداب هندوهاست.^(۶)

تشرف را از آیین میترا گرفتند. (آیین میترا همان مهرپرستی ایران باستان است).^(۷)

غسل اسلام گنابادی‌ها، از غسل تعمید مسیحی‌ها اخذ شده است.

پرسه و گدایی صوفی مبتدی، از آیین برهمایی گرفته شده است.^(۸)

عین قول و عقیده صوفی‌ها در مورد ذکر، در آیین زردشت آمده که باید پیکر پیر را بدل گیرند و چنان دانند که حاضر و ناظر است و از فکر پیر غایب نگردند.^(۹)

چنان‌که ملا علی گنابادی، فرزند ملا سلطان مشهور

۶ . ماللهند، ج ۱، ص ۲۵.

۷ . آیین میترا، ص ۲۷.

۸ . ماللهند، ج ۲، ص ۴۵۳.

۹ . ریاض السیاحه، ص ۱۸۱.

به نور علی شاه ثانی می‌گوید: «مقلد ناچار است که در وقت عبادت مرشد را در نظر آورد.»^(۱۰)

صاحب استوارنامه می‌گوید: صحت اعمال و عبادات و معارف موقوف است به اجازه قطب، والاّ باطل است و قبول خدا نیست، هر چند با خلوص نیت باشد؛ زیرا معنای خالص بودن نیت خلوص للقطب است و کسی راهی به خلوص لله ندارد، مگر از راه قطب. ولایت، یعنی بیعت با ولیّ امر که به واسطه آن، صورت قطب وارد قلب می‌شود.^(۱۱)

عُشریه نیز که در فرقه نعمت‌اللهی گنابادی جریان دارد و جانشین خمس وزکات است، از آیین مسیح و یهود اخذ شده است.^(۱۲)

آیت الله العظمی سید شهاب الدین مرعشی نجفی(رحمه‌الله) می‌فرمایند:

حادثه پیدایش تصوف در اسلام از بزرگ‌ترین مصیبت هاست. باورود تصوف در اسلام اساس اسلام ویران شد و در پایه‌های آن شکاف ایجاد

۱۰ . صالحیه، ص ۳۳۴.

۱۱ . استوارنامه، ص ۱۳۲.

۱۲ . انجیل متی، باب ۲۳، ش ۲۳.